

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ
Π/ΘΜΙΑΣ ΚΑΙ Δ/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Δ/ΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ Π.Ε.
Δ/ΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ Δ.Ε.
Δ/ΝΣΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΚΠ/ΣΗΣ
Δ/ΝΣΗ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠ/ΣΗΣ

Βαθμός Ασφαλείας:
Να διατηρηθεί μέχρι:
Βαθ. Προτεραιότητας:

Αθήνα, 16-03-2016
Αρ. Πρωτ. 45482/Δ2

Ταχ. Δ/ση: Ανδρέα Παπανδρέου 37
Τ.Κ. – Πόλη: 151 80 Μαρούσι
Ιστοσελίδα: www.minedu.gov.gr
Πληροφορίες: Ι. Κουφόπουλος
Στ. Μποφυλάτος
Ι. Μουστάκας
Θ. Αστέρη
Τηλέφωνο: 210-3443291
210-3442237
210-3442254
210-3442191

ΠΡΟΣ:

- Περιφερειακές Δ/νσεις Εκπ/σης
- Γραφεία Σχολ. Συμβούλων Π.Ε. & Δ.Ε. (μέσω των Περιφερειακών Δ/νσεων Εκπ/σης)
- Διευθύνσεις Π/θμιας και Δ/θμιας Εκπ/σης
- Σχολικές μονάδες Π.Ε. & Δ.Ε. (μέσω των Δ/νσεων Π.Ε. & Δ.Ε.)

ΘΕΜΑ: «Με την ποίηση πολεμάμε τον ρατσισμό»

Η 21η Μαρτίου έχει οριστεί ως Διεθνής Ημέρα για την εξάλειψη των φυλετικών διακρίσεων και του ρατσισμού. Ταυτόχρονα έχει οριστεί και ως Παγκόσμια Ημέρα Ποίησης.

Ο διπλός συμβολισμός αυτής της ημέρας πιστεύουμε ότι μπορεί να αξιοποιηθεί με γόνιμο τρόπο στην εκπαιδευτική διαδικασία. Συγκεκριμένα, επειδή η ποίηση μπορεί να συμπυκνώσει με τρόπο μοναδικό αξίες όπως η ισότητα, η ανθρώπινη αξιοπρέπεια και η κοινωνική δικαιοσύνη, προτείνουμε οι σχολικές μονάδες να οργανώσουν, με όχημα και επίκεντρο την ποίηση, δραστηριότητες που θα καλλιεργούν και θα προάγουν αυτές τις αξίες. Για τον σκοπό αυτό καλούνται οι Σύλλογοι Διδασκόντων Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης να σχεδιάσουν την εβδομάδα που ξεκινά τη Δευτέρα 21 Μαρτίου 2016 δραστηριότητες υπό τον γενικό τίτλο «Με την ποίηση πολεμάμε τον ρατσισμό».

Αυτές οι δραστηριότητες θα εκκινούν από την ανάγνωση και ανάλυση έργων της ελληνικής και της παγκόσμιας ποίησης τα οποία αναδεικνύουν τις αξίες της ισότητας και της αλληλεγγύης μεταξύ όλων των ανθρώπων¹. Είναι δυνατό να αξιοποιηθούν και στίχοι τραγουδιών που έχουν σχετικό θέμα. Στη συνέχεια προτείνουμε οι μαθητές/τριες, σε συνάρτηση με την ηλικία και την ωριμότητά τους, να προχωρήσουν στις εξής εναλλακτικές δραστηριότητες οι οποίες μπορούν να σχεδιαστούν είτε ως ομαδικές, είτε ως ατομικές :

¹ Στο παράρτημα που επισυνάπτεται στην εγκύκλιο παρατίθενται ενδεικτικά κάποια ποιήματα με σχετικό περιεχόμενο.

α) Δημιουργία ψηφιακών παρουσιάσεων που «εικονογραφούν» τους στίχους ενός ποιήματος. Οι μαθητές/τριες εργάζονται στα εργαστήρια πληροφορικής, αναζητώντας στο διαδίκτυο φωτογραφίες ή εικαστικά έργα που να ταιριάζουν σε κάθε στίχο και συνθέτουν μια ψηφιακή παρουσίαση, συνδυάζοντας εικόνες και στίχους, ακόμα και μελωδίες.

β) Δημιουργία χειροποίητης ή ψηφιακής αφίσας με στόχο την ευαισθητοποίηση του κοινού, αξιοποιώντας ως σλόγκαν κάποιο/ους στίχο/ους ποιήματος με αντιρατσιστικό μήνυμα.

γ) Δημιουργία καλλιγράμματος (σχηματικού ποιήματος). Οι μαθητές/τριες διατάσσουν έτσι τους στίχους ενός ποιήματος πάνω στο χαρτί, ώστε να σχηματίζεται μια εικόνα που να συνδέεται με το θέμα του ποιήματος².

δ) Δημιουργία ποιήματος με αντιρατσιστικό μήνυμα από τους/τις μαθητές/τριες. Οι μαθητές/τριες δημιουργούν σε ελεύθερο στίχο ή σε παραδοσιακό δικά τους ποιήματα, για να μεταφέρουν ένα σχετικό τους βίωμα ή να εκφράσουν το όραμα για έναν κόσμο χωρίς διακρίσεις και προκαταλήψεις.

ε) Μελοποίηση ενός ποιήματος. Οι μαθητές/τριες με ταλέντο στη μουσική μπορούν να μελοποιήσουν στίχους γνωστών ποιητών ή στίχους δικούς τους ή συμμαθητών/τριών τους.

Οι δημιουργίες των μαθητών/τριών προτείνεται να αναρτηθούν στις ιστοσελίδες των σχολικών μονάδων ή να δημοσιοποιηθούν σε εκδήλωση στο τέλος της σχολικής χρονιάς. Επίσης, οι σχολικές μονάδες παρακαλούνται να αποστείλουν κάποια αντιπροσωπευτικά έργα των μαθητών/τριών τους στο ΥΠΠΕΘ, στην ηλεκτρονική διεύθυνση site@minedu.gov.gr, ώστε να αναρτηθούν και στην ιστοσελίδα του.

Η 21^η Μαρτίου αποτελεί μια ευκαιρία για να ενισχυθούν οι δράσεις για την προάσπιση των δικαιωμάτων όλων των παιδιών και για την αποτροπή φαινομένων ρατσισμού, ξενοφοβίας και διακρίσεων μέσα στη σχολική κοινότητα. Η ανάγκη καταπολέμησης των διακρίσεων, και δη των αντιλήψεων, στάσεων και συμπεριφορών που ενισχύουν τον ρατσισμό υπαγορεύεται, τόσο από το ελληνικό Σύνταγμα όσο και από διεθνείς συμβάσεις που δεσμεύουν τη χώρα. Το οποιοδήποτε όμως νομοθετικό πλαίσιο αποδεικνύεται αποτελεσματικό μόνον με την ενεργητική συμμετοχή και στάση όλων των πολιτών. Η ανάγκη για ενεργοποίηση όλων μας κατά του ρατσισμού και της ξενοφοβίας είναι σήμερα

² Παρατίθεται ενδεικτικό «σχηματικό ποίημα» στο παράρτημα.

ακόμη περισσότερο έντονη, καθώς οι πόλεμοι και οι εμφύλιες συρράξεις στις χώρες της Μέσης Ανατολής έχουν εξωθήσει σε φυγή προς την Ευρώπη χιλιάδες κατατρεγμένους πρόσφυγες.

Η 21η Μαρτίου ας είναι, λοιπόν, η απαρχή μιας συντονισμένης παρέμβασης στον χώρο των σχολείων με στόχο την αντιμετώπιση φαινομένων ρατσισμού και ξενοφοβίας.

Καλούμε τα στελέχη της εκπαίδευσης, τους/τις εκπαιδευτικούς και τους/τις μαθητές/μαθήτριες σε όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς να σχεδιάζουν και να υλοποιούν εκπαιδευτικές δράσεις που να στοχεύουν στην ένταξη και στην εκπαιδευτική στήριξη όλων των μαθητών/τριών, χωρίς εξαιρέσεις και περιορισμούς, αποκρούοντας κάθε ρατσιστική πρόκληση, με σεβασμό σε κάθε ιδιαιτερότητα σωματική, πνευματική, συναισθηματική και κάθε διαφορά γλώσσας, φύλου, φυλής, θρησκείας, χρώματος. Καλούμε επίσης όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας να μη σιωπούν, να μην παραμένουν απαθή ή αδιάφορα και κυρίως να μην φοβούνται να ενημερώνουν τους αρμοδίους ή να καταγγέλλουν τα φαινόμενα της βίας, των φυλετικών διακρίσεων και του ρατσισμού που μπορεί να διαπιστώνονται στον χώρο του σχολείου.

Η ρατσιστική βία, λεκτική ή σωματική, δεν έχει θέση σε μια δημοκρατική κοινωνία, δεν έχει θέση στο σχολείο μιας δημοκρατικής κοινωνίας.

**Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΦΙΛΗΣ

Συνημ.: Παράρτημα (8 σελ.)

Εσωτ. Διανομή

- Γραφείο Γενικού Γραμματέα
- Δ/ση Σπουδών, Προγρ/των & Οργάνωσης Π.Ε.
- Δ/ση Σπουδών, Προγρ/των & Οργάνωσης Δ.Ε.
- Δ/ση Επαγγελματικής Εκπ/σης
- Δ/ση Ειδικής Αγωγής και Εκπ/σης

Παράρτημα

A. Ακολουθούν κάποια ενδεικτικά αποσπάσματα ποιημάτων που μπορούν να αξιοποιηθούν για τη δράση «Με την ποίηση πολεμάμε τον ρατσισμό.»

Ποίημα ανώνυμου παιδιού από την Αφρική (προτάθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη ως το καλύτερο ποίημα του 2006)

Όταν γεννιέμαι, είμαι μαύρος
Όταν μεγαλώσω, είμαι μαύρος
Όταν κάθομαι στον ήλιο, είμαι μαύρος
Όταν φοβάμαι, είμαι μαύρος
Όταν αρρωσταίνω, είμαι μαύρος
Κι όταν πεθαίνω, ακόμα είμαι μαύρος
Κι εσύ λευκέ άνθρωπε
Όταν γεννιέσαι, είσαι ροζ
Όταν μεγαλώνεις, γίνεσαι λευκός
Όταν κάθεται στον ήλιο, γίνεσαι κόκκινος
Όταν κρυώνεις, γίνεσαι μπλε
Όταν φοβάσαι, γίνεσαι κίτρινος
Όταν αρρωσταίνεις, γίνεσαι πράσινος
Κι όταν πεθαίνεις, γίνεσαι γκρι

Και αποκαλείς εμένα έγχρωμο...

Από το ποίημα *Στην κοιλάδα με τους ροδώνες* του Νίκου Εγγονόπουλου

«Αλήθεια -των αδυνάτων αδύνατο
ποτές δεν εκατάφερα να καταλάβω /
αυτά τα όντα που δεν βλέπουνε
το τερατώδες κοινό γνώρισμα τ' ανθρώπου /
το εφήμερο της παράλογης ζωής του
κι ανακαλύπτουνε διαφορές
γιομάτοι μίσος διαφορές
σε χρώμα δέρματος /φυλή / θρησκεία»

Από το ποίημα *Μόνωση* του Νικηφόρου Βρεττάκου

[...]

Γεννήθηκα σε μια κορφή
που είχε μπροστά μια θάλασσα,
που είχε σιμά τον ουρανό
κ' ήταν σα θαύμα ονείρου.
Μα όταν η μάνα μου καλά
μ' είδε μες στην αγκάλη της,
φοβήθη και με πέταξε
στην αγκαλιά του απείρου.

Κάμπος νερό δε μου 'δωσε
κι άνθρωπος δε με χείδεψε.
Μου 'βαλαν πίκρα στο ψωμί
κι αγκάθια στα σκουτιά μου.
Κι ενώ τον ήλιο της αυγής
και γω να φτάσω πήγαινα,
σαν πτώμα πίσω μου βαρύ
έσερνα τη σκιά μου.

Κανένα πλάσμα στη ζωή
κ' εμένα δε μ' αγάπησε
και τα παιδιά μου βγάζανε
την γλώσσα όταν περνούσα.
[...]

Κρυφή χαρά μ' απόμενε
μέχρι θανάτου ν' αγαπώ
τα πλάσματα του κόσμου.
Μα όταν τους άνοιγα κ' εγώ
την αγκαλιά μου, φεύγανε
κι ακούμπαγα στα χέρια μου
κ' έκλαιγα μοναχός μου.
[...]

Σα σκοτεινό μετέωρο
που η δίνη το σφεντόνισε
μες στ' άπειρο, πάντα άπειρο
μου μένει να διασχίσω;
Μέσα σε στρώματα σιωπής
θα πλέω νυχτιών ατέλειωτων;
(Ρωτούσα: Πότε θα βρεθεί
μια γη να σταματήσω;)
Μα το 'λεγα τόσο σιγά
να μη μ' ακούσουν γύρω μου.
Δεν ήθελα να φταίει κανείς
επειδή εγώ πονούσα.
[...]

Μ' απόψε, που κατάμαυρη
μπροστά μου απλώθη η θάλασσα
κι άγρια το ρεύμα επάνω μου
φουσκώνει της αβύσσου
κ' έριξα τη στερνή ματιά
στο σκοτεινό πλανήτη σου,
θα 'θελα, Κύριε, να μου πεις
αν είμ' εγώ παιδί σου.
[...]

Ποίημα του Γερμανού ιερέα Martin Niemöller (Πηγή: www.lifo.gr)

Όταν οι Ναζί έπαιρναν τους κομμουνιστές σιώπησα,
δεν ήμουν δα κομμουνιστής.
Όταν φυλάκιζαν τους σοσιαλδημοκράτες σιώπησα,
δεν ήμουν δα σοσιαλδημοκράτης.
Όταν έπαιρναν τους συνδικαλιστές σιώπησα,
δεν ήμουν δα συνδικαλιστής.
Όταν έπαιρναν εμένα,
δεν είχε μείνει κανείς να διαμαρτυρηθεί.

Από την *Κυπριακή Συμφωνία* του Θεόδωρου Πιερίδη

Θα 'θελα και γω να γράψω ποιήματα
όπως όταν παίρνεις έβενο και φίλντισι και χρυσάφι
και γίνεσαι χρυσοκόμος και σκαλιστής — και γίνεσαι μάγος.
Όπως όταν παίρνεις μια κιθάρα και γίνεσαι
νυχτερινός ονειροσκορπιστής και καρδιοκλέφτης.
Όπως όταν βάζεις ένα σπόρο στο χώμα και περιμένεις.
Όπως όταν η μάνα χτενίζει τα μαλλιά της κορούλας της.
Όπως όταν η κοπελιά κεντά το καινούργιο της φόρεμα
[...]
Ποιος δεν είδε όμως τα ξυπόλυτα παιδάκια στους δρόμους;
Ποιος δεν είδε τα μάτια τους — εκείνα τα μεγάλα μάτια
που όπως κοιτάζουν απορροπημένα τον κόσμο
είναι σαν να θολώνουνε το φως του;
Ποιος δεν είδε τις μανάδες στα κατώφλια
πώς περιμένουν τα παιδιά τους που δεν έρχονται ποτέ
πώς περιμένουν το ψωμί που δεν έρχεται
πώς πέτρωσαν να περιμένουν, πώς γινήκανε
σα στήλες πένθιμες σε μνήματα στημένες;
Ποιος δεν είδε τις γυναίκες όπου γείρανε
και γίναν σαν ιτιές πάνω απ' τα δάκρυά τους;
Ποιος δεν είδε τον άντρα να κλαίει σαν παιδί
για ένα χαστούκι που δεν μπορούσε να ανταποδώσει
γιατί του'χανε αλυσωμένα τα χέρια;
Ποιος δεν είδε το γέροντα
να θέλει να μπει πιο γρήγορα μέσα στην ύστατη λάσπη
γιατί του ρίξαν λάσπη στα χιονισμένα του μαλλιά;
Και το αίμα; Ποιος δεν είδε το αίμα;
Ή μήπως είναι πολύ ρηχό και πρέπει να το προσπεράσουμε;
Ή μήπως πρέπει να τ' αφήσουμε να πήξει στις γούβες του δρόμου
και να μιλήσουμε για τα λουλούδια και για τον έρωτα;

Από τις Γειτονιές του κόσμου του Γιάννη Ρίτσου

Είναι μεγάλος τούτος ο άνεμος
είναι πελώριος τούτος ο άνεμος
είναι χαρούμενος, χαρούμενος, χαρούμενος,
ρίχνει τα τείχη που ύψωσαν ανάμεσα στους λαούς
ρίχνει τα τείχη του θανάτου
ρίχνει τα τείχη ανάμεσα στο νου και στην καρδιά
τα τείχη ανάμεσα σε σένα και σε μένα
κι ανοίγει διάπλατα, πάνου απ' τον κόσμο, του ήλιου παράθυρο.
Ακούστε πώς σφυρίζει τούτος ο άνεμος
μέσα στις ματωμένες γειτονιές του κόσμου.

Από το Καπνισμένο τσουκάλι του Γιάννη Ρίτσου

Δίπλα σου αυτός ο ανάπηρος πριν κοιμηθεί βγάζει το πόδι του
τ' αφήνει στη γωνιά — ένα κούφιο ξύλινο πόδι —
πρέπει να το γεμίσεις όπως γεμίζεις τη γλάστρα με χώμα
να φυτέψεις λουλούδια
όπως γεμίζει το σκοτάδι με αστέρια
όπως γεμίζει λίγο-λίγο η φτώχεια στοχασμό κι αγάπη.
Το 'χουμε απόφαση, μια μέρα όλοι οι άνθρωποι να 'χουνε δυο πόδια
ένα χαρούμενο γεφύρι από μάτια σε μάτια
από καρδιά σε καρδιά. Γι' αυτό όπου καθήσεις
ανάμεσα στα τσουβάλια του καταστρώματος φεύγοντας για την εξορία
πίσω απ' τα σίδερα του τμήματος μεταγωγών
κοντά στο θάνατο που δε λέει «αύριο»
ανάμεσα σε χιλιάδες δεκανίκια από πικρά σακατεμένα χρόνια,
εσύ λες «αύριο» και κάθεσαι ήσυχος και βέβαιος
όπως κάθεται ένας δίκαιος άνθρωπος αντίκρυ στους ανθρώπους.
[...]

Ευλογημένη ας είναι η πίκρα μας.
Ευλογημένη η αδελφοσύνη μας.
Ευλογημένος ο κόσμος που γεννιέται.
[...]

Η καρδιά μου σήμερα δε μοιάζει με κανένα σύγνεφο
χρυσό που λαμπαδιάζει στο λιόγερμα
μήτε με κανέναν άγγελο που στρώνει το τραπέζι μες στα
δέντρα του Παράδεισου
τινάζοντας με τ' άσπρα του φτερά τα ψίχουλα των άστρων
απ' τις γενειάδες των παλιών Αγίων.
Τίποτα τέτοιο. Η καρδιά μου είναι τώρα ένα φαρδύ χωματένιο τσουκάλι
που μπήκε πολλές φορές στη φωτιά
που μαγέρεψε χιλιάδες φορές για τους φτωχούς
για τους ξωμάχους, για τους περατάρηδες
για τους εργάτες και για τις πικρές μανάδες τους

για τον πεινασμένον ήλιο, για τον κόσμο — ναι, για όλο τον κόσμο
— ένα φτωχό, καπνισμένο, μαυρισμένο τσουκάλι που κάνει
καλά τη δουλειά του
που βράζει άγρια ραδίκια του βουνού κι αριά και που κάνα
κοψίδι κρέας
κι από κάτω συδαιλίζουν τη φωτιά τα πεινασμένα αδέρφια μου
— καθένας βάζει και το ξύλο του
καθένας καρτεράει το μερτικό του.
[...]

Εδώ είναι φως αδερφικό — απλά τα χέρια και τα μάτια.
Εδώ δεν είναι να 'μαι εγώ πάνω από σένα ή εσύ πάνω από μένα.
Εδώ είναι να 'ναι ο καθένας μας πάνω απ' τον εαυτό του.
Εδώ είναι ένα φως αδερφικό που τρέχει σαν ποτάμι δίπλα
στο μεγάλο τοίχο.
Αυτό το ποτάμι το ακούμε ως και μέσα στον ύπνο μας.
Κι όταν κοιμόμαστε το 'να μας χέρι κρεμασμένο απ' όξω απ' την κουβέρτα
βρέχεται μέσα σε τούτο το ποτάμι.
Φτάνει με δυο σταγόνες μόνο από τούτο το νερό να ραντίσεις
το πρόσωπο του εφιάλητη, και χάνεται καπνός πίσω απ' τα δέντρα.
[...]

Ένα τσουκάλι λοιπόν. Τίποτ' άλλο.
Πήλινο, μαυρισμένο τσουκάλι,
βράζοντας, βράζοντας και τραγουδώντας,
βράζοντας πάνω στου ήλιου τη φωτιά και τραγουδώντας.
[...]

Γιατί εμείς δεν τραγουδάμε για να ξεχωρίσουμε, αδελφέ μου,
από τον κόσμο
εμείς τραγουδάμε για να σμίξουμε τον κόσμο.

Από το ποίημα *Οι Εβραίοι, συμφορά για το λαό του Μπέρτολτ Μπρεχτ*

Αν, όπως διαλαλούν οι αρχηγοί μας στα μεγάφωνα τους,
οι Εβραίοι ευθύνονται για όλες τις κακοτυχίες μας,
και δεδομένου ότι οι αρχηγοί μας είναι πάνσοφοι
καθώς μας λένε και μας ξαναλένε οι ίδιοι,
τότε είναι ολοφάνερο πως οι συμφορές μας που όλο και πληθαίνουν,
οφείλονται στο πλήθος των Εβραίων που όλο και λιγοστεύουν.
Οι Εβραίοι μονάχα φταίνε που μας δέρνει η πείνα,
ενώ οι μεγαλοκτηματίες μας ψοφάνε από τη δουλειά σπέρνοντας και θερίζοντας
κι ενώ οι καρχαρίες του Ρουρ³ δεν τρώνε παρά τα ψίχουλα
που πέφτουν απ' του εργάτη το τραπέζι.
Εξ άλλου οι Εβραίοι μονάχα είν' αιτία που δεν υπάρχει στάρι για ψωμί,
μια κι ο στρατός έχει επιτάξει, για γυμνάσια και στρατώνες,

³ Η περιοχή της κοιλάδας του **Ρουρ** ήταν κύρια **βιομηχανική** περιοχή της Γερμανίας. Ως καρχαρίες αναφέρονται οι μεγαλοβιομήχανοι.

Γ. Χρήσιμες ιστοσελίδες

Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αξιοποιούν για τις δράσεις τους κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς τις ακόλουθες **ιστοσελίδες**:

Συνήγορος του Πολίτη, <http://www.synigoros.gr> και **Συνήγορος του Παιδιού**, <http://www.0-18.gr>

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, <http://www.unhcr.gr>

Διαδικτυακό παιχνίδι «Το ταξίδι της φυγής» (της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες), <http://www.unhcr.gr/ekpaideysi/ekpaideytiko-yliko/artikel/722055eb51db56df4cf2c983c38a2401/ekpaideytiko-yliko-1.html?L=xykzzqgg>

Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού, <http://diaforetikotita.gr/>

Unicef, <http://www.unicef.gr/reports/symb.php#2>

Διεθνής Αμνηστία – Ελληνικό τμήμα, <http://amnesty.org.gr>

Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, <http://www.ministryofjustice.gr>

Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, <http://www.nchr.gr>

Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, <http://www.hlhr.gr/index.php>

Ινστιτούτο για Δικαιώματα, Ισότητα και Ετερότητα (Institute for Rights Equality & Diversity), <http://www.i-red.eu/?i=institute.en.home>

ΔΙΚΤΥΟ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ, http://www.hlhr.gr/images/site/1010/1035_large/report2013final.pdf

ΕΚΘΕΣΗ του Νιλς Μούιζνικς, Επιτρόπου του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, μετά την επίσκεψή του στην Ελλάδα από τις 28 Ιανουαρίου έως την 1η Φεβρουαρίου 2013
<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2053623&Site=CommDH&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864>

COMPASS-Καινοτόμα Εκπαιδευτικά Εργαλεία για την Εκπαίδευση Εκπαιδευτών στα Ανθρώπινα Δικαιώματα,
http://www.minedu.gov.gr/publications/docs2012/120517_compass_edition_gr.pdf

Κέντρο Εκπαιδευτικών Μελετών και Τεκμηρίωσης της ΟΛΜΕ,
<http://kemete.sch.gr/?p=719>,
http://kemete.sch.gr/?page_id=237 (Ρατσισμός και ΜΜΕ) και
http://users.auth.gr/gtsiakal/tsiakalos_book.pdf (Οδηγός αντιρατσιστικής εκπαίδευσης)

Εκπαιδευτικό υλικό του Ιδρύματος της Βουλής:

α) Τι είναι ρατσισμός; Ποια τα είδη του;

http://foundation.parliament.gr/VoulhFoundation/VoulhFoundationPortal/images/site_content/voulhFoundation/file/Ekpaideytika%20New/racism/0_3racism.pdf

β) Εργαστήρι 1: «Οι διαφόρων ειδών Άλλοι»

http://foundation.parliament.gr/VoulhFoundation/VoulhFoundationPortal/images/site_content/voulhFoundation/file/Ekpaideytika%20New/racism/0_7racism.pdf

γ) Εργαστήρι 2: «Είμαι ρατσιστής; Ένα καθημερινό τεστ»

http://foundation.parliament.gr/VoulhFoundation/VoulhFoundationPortal/images/site_content/voulhFoundation/file/Ekpaideytika%20New/racism/1_5racism.pdf